

Utskrift 12

Det tolfte numret av Utskrift är en vänbok till arkeologen, tecknaren och humanisten Lennart Lundborg, som fyller 80 år i år. Bokens titel är hämtad från en vägs skylt som återfinns i en av Lennarts serieteckningar. Enligt konstnären själv godkändes skylten aldrig av Vägverket!

KULTURMILJÖ
HALLAND

Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad
035-19 26 00 kansli@kulturmiljohalland.se

ISBN 91-85720-48-8
ISSN-1102-7290

UTSKRIFT 12

HATT AV FÖR FORNMINNE

Stiftelsen Hallands Länsmuseum Kulturmiljö Halland

LENNART LUNDBORG

80 år

Utskrift 12

Hatt av för fornminne

LENNART LUNDBORG 80 ÅR

Redaktör:
Erik Rosengren

UTSKRIFT GES UT AV STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER, KULTURMILJÖ HALLAND.

DETTA ÄR NR 12 I EN LÖPANDE SERIE.

REDAKTÖR: ERIK ROSENGREN.

BOKEN HAR TRYCKTS MED BIDRAG FRÅN LÄNSSTYRELSEN I HALLANDS LÄN.

TRYCKT AV ELANDERS FÄLTH & HÄSSLER, MÖLNLYCKE 2011.

LAYOUT OCH OMSLAG: ANDERS ANDERSSON.

KARTOR UR ALLMÄNT KARTMATERIAL © LANTMÄTERIET, ÄRENDE NR Ms2006/02316.

© 2011 KULTURMILJÖ HALLAND OCH RESPEKTIVE FÖRFATTARE.

FÖRFATTARNA ANSVARAR SJÄLVA FÖR ARTIKLARNAS INNEHÅLL.

ISSN 1102-7290

ISBN 91-85720-48-8

INNEHÅLL

<i>Erik Rosengren</i> Grattis, Lennart!	I
<i>Tore Artelius</i> Mannen med guldörhänget	5
<i>Lena Bjugger</i> Lennart som historisk arkeolog	19
<i>Lennart Carlie</i> ”Jag kommer ihåg Sund i Säffle 1959.” En värmländsk järnålderslokal med genklang i halländsk fältarkeologi.	23
<i>Alf Ericsson</i> Kvarnsvin	33
<i>Joakim Goldbahn</i> Halländska hundöron	39
<i>Monica Bülow Björk</i> Ett brev	53
<i>Leif Häggström</i> Människans djur i halländsk bronsålder	55
<i>Ola Kadefors</i> Svärdet i stenen	61
<i>Linn Mattsson</i> Stenkistor under hög i södra Halland	75
<i>Jörgen Streiffert</i> Mellanmesolitiska överlagrade boplatzlämningar vid Varberg	83

Viktor Svedberg
Tankar om det historiska havsfisket i södra och mellersta Halland 91

Stina Tegnbed
En betraktelse av Lennart Lundborgs serievärld 99

Per Wranning
Ett svärd på vift eller Stormannen som bytte hemvist 107

Serier av Lennart Lundborg 113

Linn Mattsson

Stenkistor under hög i södra Halland – en kort jämförelse i vad som är likt och vad som är olikt

Att få arbeta med jubilarer Lennart Lundborg är en förmån jag inte har fått uppleva ännu. Tillfällena har istället koncentrerats kring diskussioner om olika arkeologiska frågor de gånger han har kommit in till Kulturmiljö Halland. Ett av dessa ämnen kom hösten 2010 att gälla undersökningen av gravhögarna i Ränneslöv socken, vilken jag med stor glädje deltog i. Framförallt var det kistkonstruktionen i den stora välbevarade gravhögen, med namnet *Tackhöj*, som vi kom att diskutera medan höstlöven virvlade utanför fönstret (resultaten från undersökningen presenterar Tore Artelius i denna skrifts inledande artikel). Kan stenkistan ha rymt en ekstock? Var inte kistan för smal för att kunna ha rymt just en ekstock? Fanns det inte en liknande kista i någon av högarna som Vilhelm Boye undersökte på 1800-talet i Hasslövs socken?

Att skrapa på ytan

Vi ifrågasätter ibland jakten på likheter i de arkeologiska materialen men att söka likheter i ett arkeologiskt material skapar en förutsättning att förstå det avvikande i de kulturella lämningarna. Men vad är likt och vad är olikt? Gränsen mellan likhet och olikhet är i hög grad flytande och ligger i mångt och mycket i betraktarens ögon. Vid en hastig genomgång av liknande kistkonstruktioner som kistan i *Tackhöj* i Ränneslöv har jag kommit att ifrågasätta min syn på likhet i fråga

om dessa konstruktionsdetaljer. Vid en första anblick fanns ett flertal undersökta stenkistor liknande den i Ränneslöv men vid en andra genomgång blev likheterna olikheter och komplexiteten i det mänskliga handlandet allt större.

Gravhögarnas yttre kan te sig mycket lika när vi blickar ut över det halländska landskapet i dag. Men när man börjar skrapa lite på den gräsbevuxta ytan möts vi av en uppsjö variationer i gravens komposition. Allt från den kompakta och täckande stenmanteln till det allt igenom grästorvsuppyggda skyddande höljet. Här under återstår nya variationsrikedomar att upptäcka såsom en sandmantel, ett kallmurat kärnröse och kantkedjor i enkla eller flerradiga strängar. Härtill kan vi på vår väg genom gravhögens historia stöta på ett oförutsebart antal sekundärgravar, vanligtvis i form av urnor men också i form av olika typer av bensamlingar, brandflak, stenkonstruktioner et cetera et cetera. Så återstår slutligen centralgravnen, i singular eller plural. Variationsrikedomen är som sagt stor.

Föreliggande artikel kommer inte att dröja sig kvar vid alla dessa variationer i gravarnas överbyggnader eller kring frågan om vilken av de stratigrafiskt sett äldsta gravarna som skulle kunna ha utgjort gravhögens centrala och primära begravning. Nej, den gravhög som här kommer att behandlas hade bara en tydlig och central gravläggning under ett ståtligt kallmurat kärnröse, under en sandmantel, i sin tur under en kompakt stenmantel med brätte och bar namnet *Tackhöj*. Vi ska dock inte förringa den sekundära begravning som skett i toppen av gravhögens kärnröse men vi lämnar den så långt till en annan gång.

Stenkistor i södra Halland samt ett ögonkast åt danskt håll

I de gravhögar som undersökts i Halland har stenkistan varit ett vanligt förekommande inslag som gravgömma. I de flesta fall har betydligt mindre stenkistor anlagts som sekundära, men också primära, gravar vilka ofta har rymt en urna med brända ben. Andra gravkonstruktioner i de halländska gravhögarna utgörs till exempel av brandlager eller av små skeppssättningar eller ramgravar. Olika gravtyper i bronsålderns gravhögar kan med fördel studeras i jubilarerna Lennart Lundborgs två verk om undersökta gravhögar i södra Halland (Lundborg 1972, 2007). Föreliggande artikel syftar till att återge ett par exempel på stenkistor i södra Halland samt i Danmark som har varit konstruerade på ett liknande sätt

1. Översikt över de platser med gravhögar som nämns i artikeln, markerade med en stjärna.

som den nyligen undersökta stenkistan i Ränneslöv. Artikeln syftar därmed inte till en problematisering kring exempelvis människans handlingar vid anläggandet av gravmonumentet.

Som nämnts föreföll vid en första anblick ett flertal undersökta stenkistor i södra Halland ha varit konstruerade på ett liknande sätt som *Tackhög* (för konstruktionsdetaljer av stenkistan se fig. 2 samt fig. 4, 5 och 6 i Tore Artelius artikel i denna skrift). Ett större antal av de halländska stenkistorna har varit konstruerade med kantställda små stenhällar som bildat en kista och som sedan täckts med mindre takhällar. Exempel på sådana kistor finner vi framförallt bland de gravhögar som undersöktes av Vilhelm Boye i Hasslövs socken under andra halvan av 1800-talet (Boye 1869). Gravhögarna med liknande stenkistor utgörs av nr

2. Stenkistan i Tackhöj i Ränneslöv. Foto: Linn Mattsson.

2, 4, 5, 8, 15 och nr 17 (Boyes numrering). Stenkistorna har varierat i storlek men har haft liknande drag som kistan i Ränneslöv. Stenkistan i gravhög nr 4 har till exempel haft i princip samma mått då den invändigt mätte 2,12 x 0,39–0,42 meter. Kistan, som innehöll ett skelett vilandes på en tunn träplanka eller träspån på en stenläggning, var konstruerad med kantställda mindre hällar och täckt med liknande små hällar. Mellanrummen var täckta med småsten. Vidare finner vi två stycken nästintill identiska kistor i *Bussehög* (nr 5). Kistorna i gravhög nr 5 täcktes av varsitt litet röse. De hade också liknande dimensioner, 2,0 x 0,44 meter, vilket dock anges som kistans utvändiga mått. Även kistorna i denna gravhög innehöll en stenläggning i botten, på vilken skelettet vilade. En kista med liknande konstruktionselement men som skiljer sig från de övriga i fråga om kistans innehåll är gravhög nr 15. Stenkistan, som var något kortare (1,15 meter lång) men lika bred som de övriga, innehöll tre flata stenhällar som fungerade som golv på vilka en urholkad björkstam stod. Björkstammen innehöll i sin tur brända ben samt gravgåvor av brons. Av de gravhögar Boye undersökte kan slutligen gravhög nr 17 också nämnas. I likhet med gravhög nr 15 innehöll även denna stenkista brända ben. Stenkistan i gravhög nr 17, även kallad *Kungshögen*, bestod av en skeppsformad konstruktion uppbyggd av mindre stenhällar. Stenkistan saknade takhällar men dess botten var stenlagd, i likhet med övriga stenkistor från Boyes undersökningar. Längden på stenkistan uppgick invändigt till 2,25 meter och dess bredd uppgick inuti kistans mitt till 0,37 meter (Boye 1869) (fig. 3).

Av de undersökta stenkistorna i södra Halland är det framförallt de två kis-

Hög 4

Hög 5

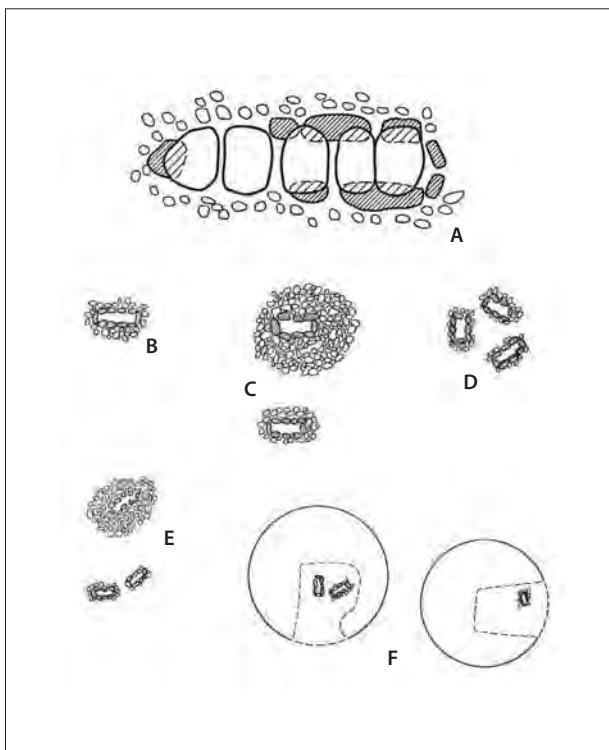
Hög 15

Hög 17

3. Stenkistorna i de av Vilhelm Boye undersökta gravhögarna nr 4 (efter Boye 1869: Plansch 3), 5 (efter Lundborg 1972:fig 3), nr 15 (efter Boye 1869:102) och 17 (efter Arbman 1954:Fig. 36).

4. Stenkistor från det danska området som har haft en liknande konstruktion som stenkistan i *Tackhøj*, Ränneslövs socken. A) 63 Ramløse (efter Aner & Kersten 1973: Abb.4.) , B) 424 i Jägersborg hegn (efter Aner & Kersten 1973: Abb. 95), C, D, E, F) 420 – 423 i Jägersborg hegn (samma ordning) (efter Aner & Kersten 1973: Abb. 94.).

torna i gravhög nr 5, *Bussehög*, som kan anses ha den största likheten i fråga om konstruktionsdetaljer. På planen (fig. 3) kan vi se att stenkistorna varit omgivna av en stenpackning, liknande kistan i *Tackhøj* (fig. 2), något de övriga gravarna synes ha saknat. Går vi utanför det halländska området och blickar västerut mot Danmark finner vi snabbt fler likheter i fråga om kistornas konstruktionsdetaljer. Som exempel kan grav b i gravhögen benämnd 424 i Jägersborg hegn i København amt nämnas. Stenkistans 1,9 x 0,3 meter stora konstruktion med stenhällar och takhällar har varit omgärdad av mindre stenar liknade *Tackhøj* (Aner & Kersten 1973:151, Abb. 95). Exempel med kistor kringgärdade av stensamlingar finns i ett flertal i detta område. Här kan därför också som exempel nämnas gravarna 420 – 423 i Jägersborg hegn i København amt (Aner & Kersten 1973:150f, Abb. 94.). Slutligen kan också en grav i grav 63 i Ramløse, Fredriksborg amt, återges som exempel. På samma sätt har även denna grav konstruerats med mindre stenhällar och takhällar samt har omgetts av en stensamling (Aner & Kersten 1973:17,

5. Guldringar från gravarna 516 i Karlslunde (A) (efter Aner & Kersten 1973: Tafel 108) och grav 578 Vester-Såby (B) (efter Aner & Kersten 1973: Tafel 120) från København amt.

Abb.4.) (fig. 4).

En annan intressant detalj i sammanhanget är den gravgåva som återfanns i stenkistan i *Tackhög*. Tore Artelius nämner i sin artikel i denna skrift att den enda, nu bevarade, gravgåvan mannen i stenkistan har fått med sig består av en guldring. Guldringen som har skapats genom att en guldtråd har vikts och böjts till en ring saknar motstycke i de hittills undersökta gravhögarna i Halland. För att finna dubbelvikta guldtrådar formade till ringar eller spiraler får vi vända oss mot dagens danska område. Ett flertal liknande har påträffats i gravar i området och som exempel kan en ring från en stenkista i Karlslunde (grav 516) (Aner & Kersten 1973:181, Tafel 108) och två stycken från grav 578 i Vester-Såby (Aner & Kersten 1973:195, Tafel 120) nämnas, båda København amt (fig. 5).

Avslutning

Stenkistan med namnet *Tackhög* i Ränneslövs socken har som vi har kunnat se haft likheter i fråga om konstruktion med ett par av de samtida gravhögarna i södra Halland. Variationsrikedomen bland gravkonstruktionerna är sannolikt större än vad som förefaller vid denna korta genomgång. På samma sätt som variationsrikedomen i gravhögens uppbyggnad slår en när man skrapar på den gräsbevuxna högens yta förefaller samma variationsrikedom råda i fråga om stenkistans konstruktion. Likheter finns men också en uppsjö av olikheter om man närmre studerar kistornas konstruktioner samt de konstruktionselement som omgärdat gravgömmen. Artikeln har inte på något sätt syftat till en total jämförande analys av stenkistor under hög från bronsålderns period, det är en allt för komplex fråga. De närmaste parallellerna till stenkistan i *Tackhög* återfinns inte i närområdet men väl

i Danmark där även de gyllene ringarna och spiralerna har återfunnits. I *Tackhöjs* geografiska närhet finner vi liknande gravkonstruktioner men inga guldföremål, här har bronset varit rådande. Varför är graven så lik andra gravar i området men ändå så olik? Och varför är den mer lik gravar från danskt område men belägen i Halland? 🌿

Referenser

- Aner, E. & Kersten, K. 1973. *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen*. Band I. Fredriksborg und Københavns Amt. Nationalmuseum København, Karl Wachholtz Verlag. Neumünster.
- Arbman, H. 1954. Hallands forntid. I: *Hallands historia. Från äldsta tid till freden i Brömsebro 1645*. Hallands läns landsting. Halmstad.
- Artelius, T. 2011. Mannen med guldörhänget - Ett sydhalländskt exempel på monumental gravarkitektur i bronsålderns ... (se denna volym).
- Boye, V. 1869. Ättehögar i södra Halland. I: *Hallands fornminnes-förenings årsskrift*. 1:a Bandets 2:dra häfte. Halmstad.
- Lundborg, L. 1972. *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland. Höks, Tönnersjö och Halmstads härad under åren 1854 – 1970*. Hallands museum, 2. Halmstad.
- , 2007. *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland under åren 1971-2001*. Halmstads, Hylte och Laholms kommuner. Del 2 Hallands läns museer, Kulturmiljö Halland. Halmstad.